

РЕЛІГІЄЗНАВЧІ СТУДІЇ

УДК 94 (100): 28–463: 330. 526. 39

Антоніна Макаревич

МУСУЛЬМАНСЬКА ТРАДИЦІЯ ВИНИКНЕННЯ ВАКФУ

У статті досліджено джерела виникнення феномена вакфу в мусульманській традиції. Визначено приблизний час його появи. Проаналізовано вплив традицій домусульманського суспільства Аравії на творення вакфу, а також зміни, які привніс Іслам. Особливу увагу приділено благодійним поданням заяту і садаці як важливим джерелам вакфу.

Ключові слова: вакф, благодійність, іслам, мусульманська традиція, Аравія.

У сучасному світі все частіше постає необхідність звернення до гуманістичних поглядів, які проявляються у виникненні різноманітних благодійних організацій і місій. Такі установи беруть за основу своєї діяльності допомогу нужденним прошаркам суспільства. Складність світової політичної ситуації, яку ми переживаємо сьогодні, є свідченням нагальної потреби звернення до найвеличніших надбань людства. Серед них чи не перше місце належить традиціям благодійності. Кожна зі світових релігій говорить про обов'язок людини дбати про хворих і бідних. Іслам не є виключенням. Мета цієї статті – дослідити витоки благодійного інституту вакфу (добровільна передача майна з релігійною метою на користь суспільства) в мусульманській традиції.

Однією з проблем, навколо якої тривають дискусії, є джерела вакфу. До проблеми виникнення вакфів наприкінці XIX століття звертався французький дослідник Є. Клавель [1], який фактично розпочав науковий дискурс у цій царині. У першій половині XX століття історіографія із зазначеної проблематики поповнилась працями турецьких істориків, серед яких важливе місце належить І. Акбулуту, Ф. Кьопрюлю, а також Н. Чагатаю. Серед досліджень, які здійснено в останні роки, потрібно відзначити роботу арабського вченого М. Аббасі. Побіжно питання походження вакфу в мусульманській традиції звучить у загальних дослідженнях з історії Ісламу [2–4]. Незважаючи на довгу історію вивчення означеної у статті проблеми, науковці не виробили єдиної позиції щодо першооснов, на ґрунті яких формувалась система вакфів.

Прообразом феномена вакфу в мусульманській традиції вважається мечеть Куба, побудована Мухаммадом в місті Мекка, а також сім садів зі священними для мусульман плодами фініків, землі Фадак і Хайбар, які передав Пророк на потреби ісламської общини [5, s. 65]. У сучасному ісламі вважається, що подаровані мусульманам землі і сади фініків, якими вони могли безкоштовно користуватися, стали першим вакфом [5, s. 65]. Можна погодитись, що цим заходом Пророк заклав головну ідею інституту – безкорисливо передавати своє майно на потреби суспільства. Однак, формування інституту вакфу відбувалось впродовж тривалого часу на ґрунті суспільних традицій добродійності різних народів, що увійшли до складу арабо-мусульманського світу. В процесі завоювань розселення арабів серед народів Передньої Азії було анклавним, а тому навряд чи араби могли насадити свої соціальні уявлення більш розвиненим суспільствам.

Мусульманська традиція основними джерелами вакфу визначає Коран і хадиси. Проте в Корані не використовується термін «вакф», а відповідно не регламентується його застосування. Пропри це багато аятів присвячено благодійностям, що слугує зв'язком між Кораном і вакфом в системі ісламу. Поява ідеї створення благодійних установ, якими вважають у мусульманстві вакф, нерозривно пов'язана з побажанням до кожного мусульманина робити добрі справи, допомагати бідним, хворим і нужденним [6, s. 5].

Світоглядні орієнтири ісламу спрямовані на безкорисливу допомогу, тому благодійність є важливим поняттям у системі цінностей мусульманського віровчення. У Корані сказано: «Благочестя полягає не в тому, щоб ви повертали свої обличчя на схід чи на захід, а благочестивим є той, хто увірував в Аллага, в Останній День, в ангелів, у Писання та у пророків, хто віддає навіть дороге йому майно – родичам, сиротам, бідним, подорожнім і тим, хто просить його; той, хто витрачає на звільнення рабів, хто звершує молитву, дає заяту; ті, які виконують обіцянку, коли обіцяють; які мають терпіння у бідності, у хворобі та в буремні часи. Саме такі є праведниками, і такі є богобоязливими» (сура 2, аят 177) [7]. Пророк, як і в цілому ісламське віровчення, закликає кожного мусульманина робити благі справи. За це останній заслужить прихильність Аллага, який вирішує долю кожного. Основною метою благодіянь в ісламі є задоволення Бога, щире служіння Йому, істинні прояви милосердя і благочестя. Іслам визначає загальні принципи, в яких правовірний мусульманин живе і проявляє милосердя. Благодійність має

бути звернена до тих, хто найбільше цього потребує і має задовольнити саме їх потреби: «Тебе запитують про те, що необхідно жертвувати. Скажи: «Що б ви не жертвували, воно повинно дістатися батькам, родичам, сиротам, біднякам та подорожнім. І яке благо ви не робили б, воістину, Аллаг знає про це!» (сура 2, аят 215) [7]. Заборонено давати людині те, що її згубить або те, що не потрібне благодійнику: «О ви, які увірували! Жертуйте ті блага, які отримали ви, а також те, що Ми проростили для вас із землі. Але не бажайте давати у жертву погане – те, що ви й самі не узяли б, окрім як заплющивши очі. І знайте, що Аллаг – Багатий, Хвалимий!» (сура 2, аят 267) [7]. Слідування правилам, які записано в Корані, дають можливість заслужити прихильність Аллага, що є метою життя кожного правовірного мусульманина. Це підтверджує ідею про те, що іслам не потребує глибокого осмислення людиною кожної її дії, а лише механічного засвоєння і слідування приписам Корану.

Вищенаведені аяти Корану про обов'язок благодійності знаходять своє обґрунтування у шаріаті, як діяльність на благо інших, та може проявлятися у різних формах [8, р. 124]. В Корані сказано про дві форми благодіянь – закят і садаку. Серед п'яти стовпів ісламу третім визнано закят – обов'язкову щорічну виплату відсотка з доходу на користь нужденних. В Корані сказано: «Звершуйте молитву, давайте закят та схиляйте коліна разом із тими, хто вже робить це» [7, сура 2, аят 43]. Зазвичай частка закяту становить близько 2,5 відсотків на рік [9, р. 72]. При цьому точну суму для виплати вираховував імам. Безкорислива допомога у формі закяту спрямована на очищення людини, пробудження у неї милосердних настроїв, встановлення в суспільстві матеріального і морального балансу шляхом допомоги багатих нужденним [10, с. 219]. Пророк закликав давати закят, про що є згадка в Корані: «Воістину, ті, які увірували, творили добрі справи, звершували молитву і давали закят, матимуть винагороду у Господа їхнього. Немає страху їм, і не будуть засмучені вони!» (сура 2, аят 277) [7]. Той, хто дає закят, не має бути скупим, бо щедрість – велике благо людини, а скупість лихो. На підтвердження цьому в Корані написано: «Нехай же не думають ті, які виявляють скупість у тому, що Аллаг дарував їм зі своєї ласки, що це краще для них! Та ж ні, це гірше для них. У День Воскресіння те, на що вони скупилися, повисне навколо їхньої шиї! Аллаг – спадкоємець небес та землі, і Йому відомо те, що робите ви!» (сура 3, аят 180) [7]. Також в Корані сказано, що той, хто віддає, обов'язково буде за це нагороджений: «Прикладом тих, які жертвують своє майно на шляху Аллага, є зернина, з якої виростало по сім колосків, а у кожному колоску – сто зернин. Аллаг дає більше тому, кому побажає. Аллаг – Всеосяжний, Всезнаючий» (сура 2, аят 261) [7].

Задля збереження рівноваги в соціумі і поваги один до одного між представниками різних класів в мусульманській релігійній практиці існують рекомендації щодо меж дії закяту. Виплачувати закят має повнолітній мусульманин, який досяг нісабу (мірила багатства, яке дорівнює приблизно 80 грамам золота) [10, с. 221]. Зазначимо, що до нісабу не входять податки і витрати на речі першої необхідності. Закят може бути спрямований на задоволення потреб бідних, нужденних, боржників, новонавернених в іслам, осіб, які займаються збором закяту. Про це в Корані говориться: «Милостиня призначена для нужденних і бідних, тих, хто її збирає та роздає, тих, від чийх сердець чекають прихильності, [для викупу] рабів, для збанкрутілих боржників і подорожніх. Так встановлено Аллахом. А Аллах – Всезнаючий, Мудрий!» (сура 9, аят 60) [7]. Виплачувати допомогу можна всім, крім батьків і дітей, а також багатим людям, немусульманам, чоловіку або дружині, маленьким дітям і психічнохворим [10, с. 222]. Виконання приписів щодо закяту дає змогу багатій людині проявити свою покірність і висловити вдячність Аллагу за ті матеріальні блага, якими він розпоряджається. В свою чергу бідна людина, на користь якої виплачено закят, з гідністю приймає допомогу, тому що знає, що отримує її по праву.

Необхідно відзначити, що закят – це не лише гроші, золото або срібло. Давати закят можна різними видами майна, наприклад, поголів'ям худоби і орною землею. Підтвердження цьому передано засновником малікітської школи шаріатського права в ісламі (мазхаб) Маліком ібн Анасом у VIII столітті. У його збірнику Хадисів «Аль-Муаватта» зазначається: «Ях'яя переповів мені від Маліка, який чув, що Омар ібн Абд-аль Азіз написав губернатору Дамаску про закят: «Закят виплачується на продукти з обробленої землі, золото і срібло, а також на поголів'я худоби» [11]. Головне, щоб це майно було цінним, непошкодженим і корисним тій людині, якій його подаровано.

Попри те, що закят є одним з п'яти стовпів ісламу і є рекомендованим до виконання для всіх мусульман, дана дія несе в собі характер безкорисливої допомоги. В цьому можна переконатись на прикладі кількох аятів з Корану, які містять в собі характер побажання і заохочення, а не покарання за невиконання приписів: «Ті, які жертвують на шляху Аллага і не супроводжують те, що пожертвували докором та образою, матимуть у Господа свою винагороду! Немає страху їм, і не будуть засмучені вони!» (сура 2, аят 262) [7], «Прикладом тих, які витрачають своє майно, прагнучи до вдоволення Аллага та переконуючи самих себе, є сад на пагорбі. Якщо зростить його дощ, то вдвічі примножаться його плоди. А якщо не зростить його дощ, то зростить хоча б мряка. Аллаг

бачить те, що робите ви!» (сура 2, аят 265) [7] або такий аят: «Шайтан лякає вас бідністю і закликає вас до розпусти, а Аллаг обіцяє вам прощення та ласку Свою. Аллаг – Всеосяжний, Всезнаючий» (сура 2, аят 268) [7]. Така ідея благодійності в ісламі, яка побудована на вільному виборі кожної людини, а не на примусі, є визначальною у світоглядній системі мусульманства.

Окрім рекомендованого Пророком закятю в ісламі існує ще одна форма допомоги бідним, яка називається садака. Від закятю її відрізняє, головним чином, добровільне бажання людини здійснити багодіяння, яке буде доповнювати закят. Тобто, садака – це бажана безкорислива допомога в мусульманстві, яка здійснюється на додачу до закятю. Мусульманин, який виплачує садаку, мусить робити цей акт багодіяння з добрими намірами і абсолютно безкорисливо, не чекати нічого у відповідь, не розголошувати свої дії і в жодному випадку не принизити гідність тієї людини, якій він допомагає. В Корані сказано: «Якщо ви даєте милостиню відкрито, то є добром вона. А якщо ви приховуєте її та даєте нужденним, то це краще для вас. Аллаг пробачить вам деякі злі вчинки ваші, та Аллагу відомо те, що ви робите» (сура 2, аят 271) [7]. У перекладі смислів українською мовою з оригінального арабського тексту на позначення терміну «садака» (صدقة) застосовується поняття «милостиня». Це дає нам право припустити, що мусульманський феномен «садака» для українського менталітету і світосприйняття найзрозуміліше передається через поняття «милостиня». Проте невірно буде вважати, що милостиня – це єдиний вид садаки, адже існують й інші її форми. Наприклад, садакою буде ввжатися прощення боргу: «Якщо [боржник] буде у важкому становищі то почекайте, доки його становище не полегшиться. А якщо ви пробачите йому це, зробивши милостиню, то це буде краще для вас, якби лише знали ви!» (сура 2, аят 280) [7]. Садакою вважається будь-який вид багодіянь, навіть найпростіший вчинок, який зроблений від чистого серця, з добрим наміром принести користь, як-то посмішка до мусульманина, допомога хворим, нужденним, подорожуючим, передача води мусульманину, справедливе розв'язання суперечок між людьми і т.д.

У XIII ст. імам Ан-Нававі у складеному ним збірнику «Сорок Хадисів» написав: «Передають зі слів Абу Хурайри, нехай буде задоволений ним Аллаг, що посланник Аллага, нехай благословить його Аллаг і вітає, сказав: «Кожен суглоб з (суглобів, наявних в тілах) людей, повинен давати садаку кожен день, в який сходить сонце: прояв тобою справедливості, коли між двома людьми виникає суперечка, є садака, і надання тобою допомоги людині, якого ти підсадив на його тварину або якому допоможеш піднести його поклажу, є садака, і добре слово – це садака, і за кожен крок, який ти робиш на шляху до молитви, (тобі зарахується) як садака і усунення тобою зі шляху того, що заподіює шкоду людям є садака.» [12]. Можемо стверджувати, що більш пізні тлумачення садаки, які були записані в Хадисах, значно розширило поле діяльності даного виду добродійності. З цього випливає, що садака – це вид багодіянь, який утворився в результаті синтезу прислів Корану і звичаєвих традицій Аравії, які не викоринювались разом із приходом ісламу на нові землі. Ми можемо припустити, що схожим був процес появи і розвитку іншого багодійного феномена, який пізніше отримує назву вакф.

На ґрунті поєднання традицій ісламу і життєвих норм, які існували на території Аравії, приблизно у VII–VIII ст. починає формуватись феномен, який пізніше буде названо вакфом. Точну дату його появи вищеназваного утворення визначити складно. Вакф як довічне пожертвування приватного майна з багодійною метою зустрічається лишк у Хадисах, тобто, на момент складання і запису Корану такого явища не існувало. В ісламі вважається, що Хадиси складені сподвижниками Пророка і містять інформацію про Його слова та вчинки. Це означає, що процес творення Хадисів розпочався ще за життя Пророка. Достовірними, тобто «сахіх», Хадисами вважаються ті, ланцюг передачі яких не преривається і веде до Мухаммада. Першою збіркою достовірних Хадисів вважається той, що був складений Маліком ібн Аннасом. Однак, в його збірнику, як і в Корані, також відсутні згадки про вакфи. Відомості про вакф присутні у Хадисах імама Мусліма та Мухаммада ібн Ісмаїла аль-Бухарі, які відносяться до IX ст. Оскільки інформація потрапляла у хадиси в результаті міцного вкорінення у життєву дійсність, то появу феномена вакфу можна віднести до VIII ст.

У збірнику хадисів імама Мусліма сказано: «Передають, що Ібн Омар, нехай буде задоволений Аллах ними обома, сказав: «Отримавши землю після [завоювання і розділу] Хайбару, Омар прийшов до пророка, щоб порадитися з ним про це, і сказав: «О посланнику Аллага, я отримав землю в Хайбарі, і у мене ніколи не було майна, ціннішого, ніж [ця земля]. Що ти хочеш, щоб я робив з нею?» [Посланник Аллага] сказав: «Якщо хочеш, заповідай як вакф її основу і давай садаку [за рахунок того, що вона буде тобі приносити]». Омар став давати садаку, [заявивши], що [цю землю не можна буде] ні продавати, ні купувати, ні заповідати, ні дарувати. [Що стосується доходів, які вона приносила, то] Омар [направляв їх на надання] допомоги бідним, близьким родичам і подорожнім, на [звільнення] рабів, для [витрачання] на шляху Аллага, а також для [прийому] гостей. Якщо ж керуючий [таким майном] буде харчуватися [тим, що воно приносить], в

межах [розумного] або нагодує свого друга, не отримуючи [ніякого іншого прибутку], в цьому не буде нічого поганого» [13, с. 395]. З наведеної цитати стає зрозумілим, що першопочатково у вакф віддавали землю як цінне майно, що могло приносити дохід. З цього доходу людина давала милостиню, тобто садаку. Це вказує на те, що вакф створювався з благодійною метою. Потрібно відзначити, що з доходу від вакфу людина не могла давати закят, бо закят виплачується з приватного майна, а вакф переставав бути таким, тому що його не можна було ні продати, ні передати у спадок, ні купити. Таким чином, передане у вакф майно втрачало правові ознаки приватної власності. Замість колишнього власника за майном слідував спеціально призначений керуючий, який міг витрачати частину доходу з вакфового майна на свої потреби, тобто, як плату за роботу.

У наступному Хадисі того ж збірника імама Мусліма сказано: «Передають зі слів Абу Хурайри, що посланник Аллага сказав: «Коли людина вмирає, [всі] її справи закінчуються, за виключенням трьох: безперервної милостині, знань, якими зможуть користуватися [інші люди], праведних дітей, які стануть звертатися до Аллага з молитвою за нього» [13, с. 395]. Під безперервною милостиню мається на увазі те, що покійний заповів роздавати після його смерті бідним, або майно, яке він передав у вакф з благодійною метою [13, с. 395]. З цього можна зробити висновок, що майно, яке передавалось у вакф, мало приносити дохід постійно, не перериватись зі смертю засновника, а навпаки функціонувати як можна довше. В наведених хадисах мова йде про перетворення у вакф землі, яка може приносити дохід. Таким чином, найбільш цінною власністю були землі сільськогосподарського призначення, врожай з яких можна було передати на потреби мусульманської общини. Оскільки в разі належного догляду за землею її можна використовувати достатньо довго, це робило такий різновид вакфу «безперервною милостиню».

Важливим джерелом формування інституту вакфу є домусульманська традиція суспільства Аравії. Зокрема, мова йде про майнові права жінок і чоловіків. В історіографії поширеною є думка про те, що до часу приходу Корану соціальне становище жінки на цій території було незахищеним, від народження вона не мала жодних прав і прирівнювалась до положення майна чоловіка, а також жінки і дівчата у випадку смерті батька часто не могли претендувати на частку його майна [14, с. 3]. Однак, ми не маємо достатньої кількості джерел домусульманського періоду, які б засвідчили надзвичайно низький статус жінки. Ми можемо припустити, що положення жінок було різним і залежало від тих звичаїв, в яких їх виховували. Тобто, визначальний чинник відігравали традиції роду і племені.

Найкардинальнішим нововведенням мусульманства було те, що нова релігія принесла з собою єдиний закон. В Корані зафіксовано майнові права жінок, що безперечно закріпило їхній статус у суспільстві. Деякі аяти Корану навіть рівняють між собою права чоловіка і жінки: «Чоловіку належить частка від того, що залишили батьки та інші родичі; і жінці належить частка від того, що залишили батьки та інші родичі – як від малого, так і від великого. Такою є встановлена частка» [7, сура 4, аят 7]. За законами ісламу після смерті чоловіка залишене ним майно в першу чергу витрачають на поховання і виплату боргів, якщо такі є. Дружина і доньки померлого обов'язково отримують спадкову частку: «Аллаг заповідає вам відносно дітей ваших – сину належить частка двох доньок. Якщо ж усі діти чисельністю більше двох є жінками, то їм належить дві третини спадку. А якщо лишилася одна донька, то їй належить половина [...]» (сура 4, аят 11) [7]. Очевидно, що жінки все одно не були рівними з чоловіками, але нова релігія Іслам надала жінкам офіційне право претендувати на частку майна.

На думку турецького дослідника Н. Чагатая, традиційне суспільство Аравії опиралося цим змінам і намагалося все одно позбавити жінок спадкових прав [14, с. 3]. Якщо брати до уваги таку позицію, то можна припустити, що вакфи утворювали для того, щоб повністю усунути жінок від можливості претендувати на спадок. Саме тому деякі араби могли засновувати вакфи на користь синів, щоб обійти мусульманське спадкове право і залишити власних дочок без спадку. Ми не можемо повністю погодитись з думкою Н. Чагатая, адже жінки в домусульманський період не були абсолютно беззахисними. Їхнє життя підпорядковане звичаєвим традиціям роду, а після прийняття ісламу – мусульманським правовим нормам, яке суспільство Аравії поступово сприймало. Вище сказано про відсутність великої кількості джерел про становище домусульманської Аравії, що не дає нам можливості віднайти свідчення існування схожих на вакф інститутів. Проте ми вважаємо, що найбільш сприятливий вплив на формування вакфу відіграла ментальність суспільства Аравії.

Отже, основними джерелами вакфу в мусульманській традиції є Коран, хадиси, а також благодійна подаяння у вигляді закятів і садаки. Оскільки в Корані відсутнє використання терміну «вакф», це означає, що на момент його запису такий феномен ще не з'явився. Вперше вакф зафіксовано у хадисах IX ст., що є відображенням життєвих норм, які міцно вкорінилися упродовж довгого часу. Тобто, появу вакфу можна віднести до VIII ст. Ісламом закладено філантропічну мету діяльності вакфів на благо мусульманської общини, що є основною умовою їх заснування.

Потрібно відзначити, що вакф набув широкого поширення по всій території мусульманського світу, змінюючись під впливом різних етнічних, історичних і географічних умов. Однак, незмінним залишається благодійна мета створення вакфів, яка закладена саме мусульманською традицією.

Список використаних джерел

1. Clavel E. Droit musulman: du statut personnel et des successions d'après les différents rites. Paris: L. Larose, 1895. 444 p.
2. Hussain J. Islam. It's law and society. Sydney: Federation, 2011. 300 p.
3. Minhaji A. Islamic Law and Local Tradition: A Socio-Historical Approach. Yogyakarta: Kurnia Kalam Semestra Press, 2008. 299 p.
4. Sanjuan A. Till God Inherits the Earth: Islamic Pious Endowments in Al-Andalus (9–15th Centuries). Leiden-Boston: Brill, 2007. 549 p.
5. Akbulut İ. Vakıf Kurumu, Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi. // Vakıflar Dergisi. 2007. №30. S. 61–72.
6. Köprülü F. Vakıflar Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü // Vakıflar dergisi. 1940. №2. S. 1–36.
7. Коран. Переклад смислів українською мовою / пер. М. Якубович. Дніпро: Середняк Т. К., 2016. 480 с.
8. Abbasi M. The Classical Islamic Law of Waqf: A Concise Introduction // Arab Law Quarterly. 2012. №26. P. 121–153.
9. Abdel-Hady Z. Islamic Thought and Culture. Al-Ain: Al-Falah Books, 2008. 312 p.
10. Язиджи С. Основы исламских знаний. Симферополь: Таврида, 2012. 412 с.
11. Maliks Muwatta. Book 017, Hadith Number 003. URL: <http://hadithcollection.com/maliksmuwatta/188--sp-960/19323-maliks-muwatta-book-017-hadith-number-003.html>.
12. Сорок хадисов имама ан-Навави. Хадис № 26. URL: <http://hadis.info/sorok-xadisov-imama-an-navavi-xadis-26/26383/>.
13. Муслим. Сахих: мухтасар = «Сахих» имама Муслима: Краткое изложение / Заки-ад-дин 'Абд-аль-'Азым ибн 'Абд-аль-Кавви ибн 'Абдуллах ибн Саляма Абу Мухаммад аль-Мунзири (сост.); пер. с араб., прим., указ. А.Нирша. Москва: Умма, 2011. 1261 с.
14. Çağatay N. İslam'da Vakıf Kurumunun Miras Hukukuna Etkisi // Vakıflar dergisi. 1977. № 11. S. 1–6.

References

1. Clavel E. Droit musulman: du statut personnel et des successions d'après les différents rites. Paris: L. Larose, 1895. 444 p.
2. Hussain J. Islam. It's law and society. Sydney: Federation, 2011. 300 p.
3. Minhaji A. Islamic Law and Local Tradition: A Socio-Historical Approach. Yogyakarta: Kurnia Kalam Semestra Press, 2008. 299 p.
4. Sanjuan A. Till God Inherits the Earth: Islamic Pious Endowments in Al-Andalus (9–15th Centuries). Leiden-Boston: Brill, 2007. 549 p.
5. Akbulut İ. Vakıf Kurumu, Mahiyeti ve Tarihi Gelişimi. // Vakıflar Dergisi. 2007. №30. S. 61–72.
6. Köprülü F. Vakıflar Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü // Vakıflar dergisi. 1940. №2. S. 1–36.
7. Koran [Koran]. Perеклад smysliv ukrayins'koyu movoyu / per. M. Yakubovych. Dnipro: Serednyak T. K., 2016. 480 s.
8. Abbasi M. The Classical Islamic Law of Waqf: A Concise Introduction // Arab Law Quarterly. 2012. №26. P. 121–153.
9. Abdel-Hady Z. Islamic Thought and Culture. Al-Ain: Al-Falah Books, 2008. 312 p.
10. Jazidzhi S. Osnovy islamskih znanij [Fundamentals of Islamic Knowledge]. Simferopol': Tavriда, 2012. 412 s.
11. Maliks Muwatta. Book 017, Hadith Number 003. URL: <http://hadithcollection.com/maliksmuwatta/188--sp-960/19323-maliks-muwatta-book-017-hadith-number-003.html>.
12. Sorok hadisov imama an-Navavi. Hadis № 26 [Forty hadith of Imam al-Nawawi. Hadith No. 26]. URL: <http://hadis.info/sorok-xadisov-imama-an-navavi-xadis-26/26383/>.
13. Muslim. Sahih: muhtasar = «Sahih» imama Muslima: Kratkoe izlozhenie [A Muslim. Saheeh: muhtasar = «Saheeh» Imam Muslim: Summary] / Zaki-ад-дин 'Abd-al-'Azym ibn 'Abd-al'-Kavvi ibn 'Abdullah ibn Saljama Abu Muhammad al'-Munziri (sost.); per. s arab., prim., ukaz. A.Nirsha. Moskva: Umma, 2011. 1261 s.
14. Çağatay N. İslam'da Vakıf Kurumunun Miras Hukukuna Etkisi // Vakıflar dergisi. 1977. № 11. S. 1–6.

Antonina Makarevych

WAQF ORIGINS IN THE MUSLIM TRADITION

In the article the sources of waqf origin in the Muslim tradition are investigated. The approximate time of its appearance is determined. The influence of the pre-Islamic society of Arabia on the formation of waqf, as well as the changes brought by Islam, are analyzed. Particular attention is paid to the charitable donations of zakat and sadaqa as important sources of waqf.

Key words: waqf, charity, islam, Muslim tradition, Arabia.